

1.01
Prejeto 29. 3. 2010

UDK 33.025.27 (=411.16)(497.4) "1945/1950"

Jurij Hadalin*

Incidenti v Krfskem prelivu - dokončen prelom albanskega režima z zahodnima velesilama. Jugoslovanski podvigi v začetni fazi hladne vojne

IZVLEČEK

Prispevek poskuša na podlagi dostopnega arhivskega gradiva prikazati vlogo jugoslovanskega vodstva v prvih praskah hladne vojne, predvsem pri polaganju min v Krfskem prelivu. Leta 1946 je namreč prišlo do hudega zaostrovanja odnosov med Jugoslavijo in zahodnimi zavezniki, ki je trajalo vse do dokončnega preloma Jugoslavije s Sovjetsko zvezo. Ta pojav sicer ni značilen le za Jugoslavijo, je pa bila v svojih dejanjih med vsemi komunističnimi državami pri tem najbolj dosledna in samostojna, kar v moskovskih krogih ni vedno naredilo najboljšega vtisa. Pri tem je usodno posegla tudi v mednarodne odnose svoje tesne, a podrejene zaveznice Albanije z Zahodom. S privoljenjem najožjega albanskega vodstva je namreč preprečila britansko priznanje albanske vlade in izboljšanje albanskih odnosov z zahodnima velesilama, kar ji je v ključnem trenutku zagotovilo utrditev njenega vpliva v Albaniji, ki je tedaj postal tudi formalnopravno skoraj vseobsegajoč.

Ključne besede: Albanija, Jugoslavija, Velika Britanija, hladna vojna

ABSTRACT

CORFU CHANNEL INCIDENT - THE FINAL BREAK-UP BETWEEN THE ALBANIAN REGIME AND THE WESTERN SUPERPOWERS YUGOSLAV EXPLOITS IN THE BEGINNING OF THE COLD WAR

On the basis of available archive materials, the following contribution outlines the role of the Yugoslav leadership in the first skirmishes of the Cold War, especially the mine laying in the Corfu Channel. Namely, in 1946 the relations between Yugoslavia and the Western Allies became very tense, and this lasted until the ultimate break-up between Yugoslavia and the Soviet Union. This phenomenon was not only characteristic for Yugoslavia. However, this country was most consistent and independent of all the communist states, which did not always make the best impression on the Moscow circles. Yugoslavia also intervened fatally in the international relations of its close but subordinated ally Albania with the West. Namely, with the agreement of the narrower Albanian leadership it prevented the British recognition of the Albanian government and the improvement of the Albanian relations with the Western superpowers, ensuring, in the key moment, the strengthening of its influence in Albania, which then became also formally and legally almost all-encompassing.

Key words: Albania, Yugoslavia, Great Britain, Cold War

* Univ. dipl. zgodovinar, mladi raziskovalec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: jurij.hadalin@inz.si

Zgodovina navezave Albanije na Jugoslavijo

O prodoru jugoslovanske komunistične partije v Albanijo obstaja več različnih mnenj, vendar vsaj pri začetnih korakih lahko opazimo, da nagibi jugoslovanskega vodstva niso kazali na željo po politični prevladi v Albaniji. Vloga jugoslovanskega komunističnega vodstva, ki je z odločitvijo, da v Albanijo kmalu po tem, ko jo je okupirala italijanska vojska, pošlje svoje delegate in združi med seboj sprte albanske komunistične skupinice, postavilo albansko-jugoslovanske odnose na novo raven, je bila zelo pomembna, če ne drugače kot katalizator, ki je pospešil ustanovitev narodnoosvobodilnega gibanja, hkrati pa postavil temelj za zeleno jugoslovansko prevlado na Balkanskem polotoku tudi po končanih bojih.

Po letu 1943 pa je moč jugoslovanskega osvobodilnega gibanja začela naglo naraščati, opazna je konsolidacija njegove politične moči, misel o pomenu in moči prihodnje jugoslovanske države pa je začela vplivati na medsebojne odnose. Če je bila v začetku pobuda o povezavi z albanskimi komunisti le internacionalističnega značaja, je kasneje komunistični internacionalizem postavljen v ozadje. Jugoslovanski vpliv je bil bistvenega pomena pri ustanovitvi komunistične partije, organizacijsko pa je tudi pripomogel k vzpostavitvi močnega odporniškega gibanja, ki je konec koncev skorajda brez tuje materialne pomoči samo osvobodilo celotno albansko ozemlje. V vmesnem času pa je v tem gibanju prihajalo do odklonov, ki jugoslovanski strani nikakor niso bili všeč. Različni odposlanci so ves čas skrbeli, da je razvoj partije in osvobodilnega gibanja potekal v skladu z jugoslovanskim modelom in usklajeno z zunanje-političnim položajem. Vsekakor so neizkušeni albanski voditelji potrebovali nasvete, ki so omogočili medvojni razvoj gibanja in prevzem oblasti, vendar je jugoslovanska stran vedno poskušala te procese usmerjati tako, da so se skladali z jugoslovansko vizijo povojne ureditve Balkana. Hiter razvoj albanskega osvobodilnega gibanja in vloga komunistov pri tem sta omogočila, da se je jugoslovanski politični vložek vanj bogato obrestoval in vprašanje politične prevlade v povojni Albaniji je postalo pomembno vprašanje. Pri tem niso bili tako pomembni geostrateška vloga Albanije, ki je bolj zanimala Sovjetsko zvezo, niti ne albanska rudna bogastva, temveč vprašanje Kosova in drugih z Albanci poseljenih območij v Jugoslaviji. Že v času vojne lahko opazujemo dileme, s katerimi se je srečevalo jugoslovansko vodstvo, ko je na različnih ravneh prišlo do sprožitve tega občutljivega vprašanja. Najelegantnejša rešitev se je po njihovem mnenju skrivala v ideji o Balkanski federaciji, ki bi rešila večino mednacionalnih trenj na Balkanskem polotoku. Vodilno vlogo bi seveda morala prevzeti Jugoslavija, ki bi Albaniji na ta način lahko prepustila sporna ozemlja, v Srbiji pa bi to potezo lahko upravičila s kompenzacijo delov ozemlja z Bolgarijo. Glede na moč in ugled Titove Jugoslavije bi bil načrt zlahka uresničljiv, saj so konec leta 1944 in v začetku leta 1945 o tem že razpravljali z bolgarsko vlado,¹ ki je bila zaradi bolgarske vloge v drugi svetovni vojni v šibkem položaju, vendar je načrte prepre-

¹ Nacrt sporazuma o političnoj, vojnoj i ekonomskoj saradnji i bratskom jedinstvu naroda Jugoslavije i Bugarske, november 1944; Nacrt ugovora o političnoj, ekonomskoj i vojnoj saradnji između vlada Jugoslavije i Bugarske, 23. december 1944; Nacrt ugovora o ujedinjenju Demokratske federativne Jugoslavije i Bugarske u jednu federativnu državu, 5. januar 1945 in Nacrt ugovora o prijateljstvu, savezu i uzajamnoj pomoći između Jugoslavije i Bugarske, 27. januar 1945. V: Momir Stojković: Balkanski ugovorni odnosi 1876-1996, II. knjiga, Službeni list SRJ in Međunarodna politika, Beograd 1998, str. 641-655.

čil Josif Visarionovič Stalin, saj je pričakoval negativen odziv zahodnih zaveznikov. Vprašanje federacije se je zato začasno umaknilo z dnevnega reda, jugoslovanski odziv na oboroženi upor na Kosovu in Metohiji v začetku leta 1945 pa je pokazal, da se temu ozemlju ne namerava odreči. V tem času je opazen tudi povečan interes Sovjetske zveze za Albanijo, ki pa je vodilno vlogo v tej državi prepustila Jugoslaviji.² Jugoslavija je s tem dokončno postala najpomembnejši zunanjepolitični dejavnik v albanski politiki in njen edini formalni zaveznik, če ne že kar politični boter, saj je Sovjetska zveza "*vlado generalpolkovnika Enverja Hoxhe*" priznala šele decembra 1945, z ZDA in Veliko Britanijo pa Albanija zaradi vzrokov, opisanih v nadaljnjem besedilu, ni vzpostavila diplomatskih odnosov vse do začetka devetdesetih let 20. stoletja.

Albanski zunanjepolitični položaj v letih tik po drugi svetovni vojni

---

Po osvoboditvi Albanije konec novembra 1944 se je celotno albansko politično in vojaško vodstvo, z njim pa tudi Velimir Stojnić kot predstavnik jugoslovanske vojaške misije, preselilo v osvobojeno Tirano. Jugoslovanska stran je 28. aprila 1945 kot prva priznala "*albansko vlado generalpolkovnika Enverja Hoxhe*"³ in maja odprla poslaništvo. Velimir Stojnić je bil imenovan za prvega poslanika Demokratične federativne Jugoslavije v Albaniji.⁴ Temu priznanju pa niso sledila priznanja držav zavezniške koalicije. Velika Britanija in Združene države Amerike so priznanje pogojevale z vrsto zahtev, na primer z demokratičnimi volitvami, priznavanjem volilne pravice vsem posameznikom in s svobodo tiska, motilo pa jih je tudi nepriznavanje pogodb, ki jih je sklenila prejšnja oblast pod kraljem Zogujem.⁵ Obe državi pa sta v Tirano poslali misiji, Velika Britanija marca vojaško, ameriška pa je bila v sklopu State Departmenta in je prispela maja. Albansko vodstvo je verjetno precej čudilo zavlačevanje postopka priznanja s strani Sovjetske zveze, ki je taktizirala z Zahodom in je le delno priznala novo stanje v državi - kot ostali zavezniki je namreč junija poslala svojo vojaško misijo. Sovjetska zveza je vodila politiko nevmešavanja v albanske zadeve, da ne bi poslabšala svojega položaja pri ostalih zaveznikih, saj se je dogovorjeni položaj preveč spreminjal že v Jugoslaviji: sama Albanija v mednarodnih pogodbah ni bila omenjena, predstavljala pa je pomembno strateško točko. Edini zunanjepolitični partner Albanije v tem času je tako bila Jugoslavija. Do jeseni 1945 so bili stiki Albanije s tujino zelo omejeni, saj se je albanska vlada neposredno pogajala le z organizacijo UNNRA, albanski voditelj Enver Hoxha pa je pisno protestiral pri Winstonu Churchilliu,⁶

² Milovan Djilas: *Conversations with Stalin*. New York 1962, str. 78-79.

³ Vladimir Velebit je Stojniću v zvezi s tem 30. aprila poslal sledečo brzojavko: "*Nemudoma obvestite albansko vlado, da smo sprejeli sklep o priznanju in vzpostavitvi diplomatskih odnosov z Albanijo. Naj tudi albanska vlada takoj sprejme sklep o vzpostavitvi diplomatskih odnosov in to takoj razglasi med ljudstvom.*" Gl. Arhiv Jugoslavije, fond 507 (CK ZKJ), fascikel IX, 1/IV 144-302, a. e. IV-158, Telegram Velebita Vojni misiji, 30. april 1945.

⁴ AJ, fond 507, fascikel IX, 1/IV-144-302, a. e. IV-154, Neoznačen prepis poročila o sporočilu Vojaški misiji o priznanju albanske vlade s 13. aprila 1945 in potrditvi agremana za Velimirja Stojnića.

⁵ Diplomatski arhiv Ministarstva inostranih poslova (dalje DA MIP), Politička arhiva (dalje PA) 1945, fascikel 1, Djerdja MIP, 14. november 1945, 6082.

⁶ Ta je na poslansko vprašanje o vprašanju priznanja Albanije odgovoril, da je položaj v Albaniji preveč obskuren, da bi upravičil priznanje obstoječe administracije. Gl. DA MIP, PA 1945, fascikel 1, London MIP, 15. marec 1945, 1934.

Franklinu D. Rooseveltu in Stalinu zaradi tega, ker Albanije niso povabili v San Francisco na ustanovitveno konferenco Združenih narodov. V začetku decembra 1945 sta bili v Albaniji prisotni še italijanska konzularno repatriacijska in francoska vojaška misija.⁷

V tem času je bila posebej pomembna jugoslovanska podpora Albaniji na pariški mirovni konferenci. Zaradi več agresivnih nastopov članov jugoslovanske delegacije je bila avgusta 1946 tudi Albanija povabljena k podpisu mirovne pogodbe z Italijo. V ozadju konference je nenehno potekala diplomatska dejavnost, ki so jo spodbujali grški predstavniki. Oporekali so albanski zahtevi, da sodeluje na konferenci, ker je kot del Kraljevine Italije sodelovala pri napadu na Grčijo 1941, poleg tega pa je Grčija še vedno imela ozemeljske zahteve do albanskega ozemlja. Grška stran je imela močno oporo Velike Britanije, Albanija pa sovjetsko in predvsem jugoslovansko. Grški ministrski predsednik Konstantin Caldaris je v zakulisju predlagal delitev Albanije med Jugoslavijo in Grčijo. Te predloge je Moša Pijade na mirovni konferenci razkril in tako zaustavil kakršne koli možnosti za tak razvoj dogodkov. Stališče navzočih o upravičenosti grških zahtev pa ni bilo enotno, saj je ameriški senat maja 1946 sprejel mnenje, da je Grčija upravičena do velikega dela južne Albanije.⁸ V tem času je v Grčiji izbruhnila tudi državljanska vojna, v katero sta se obe državi vedno bolj posredno vpletali. Jugoslavija je pripomogla, da je Albanija podpisala mirovno pogodbo z Italijo, omogočila pa je tudi prvi državniški nastop Enverja Hoxhe zunaj domovine. Hoxha je na mirovni konferenci govoril 21. avgusta 1946, v svojem govoru pa je poleg grških obtožil kot skrajno nesramnega tudi britanskega delegata, ki je predlagal, da se Albaniji ne izplača odškodnine.⁹ Tudi ta nastop je pripomogel k temu, da je bila Albanija septembra 1946 priznana kot pridružena zavezniška sila.¹⁰ Sočasno pa je albanska delegacija doživela veliko zunanjepolitično klofuto, ki je jugoslovanski politiki verjetno ustrezala, saj je v tem času ravno začela z intenzivnim navezovanjem Albanije nase. Enver Hoxha je namreč v Parizu več kot deset dni čakal na sprejem pri francoskem premieru Bidaultu, vendar ga ta ni sprejel,¹¹ Albaniji pa je bil ponovno zavrnjen tudi vstop v OZN.¹²

Varnost albanskega nacionalnega ozemlja v tem času še ni bila popolnoma zagotovljena, saj je obstajal močan odpor med vojno z okupatorjem povezanih sil, ki so imele zaledje na območju Kosmeta. Severni del države je bil nemiren, v gorah pa so se skrivale odpadniške skupine.¹³ Poleg težav na severni meji ne smemo pozabiti na južni del albanske meje, saj so se v tem času v Grčiji začele pojavljati zahteve po delih albanskega ozemlja. Vprašljiv je bil položaj Gjirokastre, Valone in Sarande.¹⁴ Grčija je bila uradno še vedno v vojnem stanju z Albanijo, ob meji pa je

⁷ DA MIP, PA 1945, fascikel 1, Strana prestavnštva u Albaniji, 8. december 1945, 7110.

⁸ DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Washington MIP, 14. maj 1946, 5647.

⁹ Owen Pearson: Albania as dictatorship and democracy. The centre for Albanian studies in I. B. Tauris, London 2006, (dalje Owen Pearson, Albania as dictatorship and democracy), str. 69-74.

¹⁰ Vladimir Dedijer: Jugoslovansko-albanski odnosi (1938-1948). Beograd 1949, str. 98.

¹¹ DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Đerđa MIP, 23. september 1946, 11287.

¹² Albanija je postala članica OZN šele leta 1955, prvič pa je bila njena kandidatura za članstvo zavrnjena marca 1946. Gl. DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Lukin (OZN) MIP, 2. september 1946, 10498.

¹³ DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Stojnić MIP, 19. september 1945, 4464.

¹⁴ DA MIP, PA 1947, fascikel 2, Drago Košmrlj, Spolnjepolitička situacija Albanije, marec-april 1947, 49090.

poleg občasnega "puškarjenja"¹⁵ prihajalo do množičnih manifestacij, ki jih je prirejela severnoepirska organizacija Vorio-Epir, ki je bila v ilegali aktivna tudi na albanski strani meje.¹⁶ Tudi zagovorniki tesnejše povezave s Sovjetsko zvezo so se bili tako prisiljeni obrniti na Jugoslavijo, kajti pragmatičnost sovjetske diplomacije pri odnosih z Albanijo je zasenčila medpartijske in ideološke okvire. Na albansko politiko je Sovjetska zveza poskušala vplivati posredno, prek Jugoslavije.¹⁷ Albanijo so zato priznali šele 10. decembra 1945, vendar so se še vedno poskušali držati v ozadju.¹⁸

Notranjepolitični položaj - razpotje med projugoslovansko in prozahodno orientacijo

---

Albanija je v tem času nadaljevala z uvajanjem jugoslovanskega modela organizacije oblasti. Narodnoosvobodilno fronto, ki je bila po čistki zaradi sporazuma v Mukji¹⁹ popolnoma pod komunističnim vplivom, so preimenovali v Demokratično fronto. Vanjo so povabili tudi preverjene nekomunistične odporiške elemente, da bi jo lažje prikazali kot vseljusko fronto. Ta je nato nastopila na prvih povojnih volitvah, ki so potekale tik za jugoslovanskimi, 2. decembra 1945. Demokratična fronta je dobila 93 % glasov, kar pa ni bilo nikakršno presenečenje. Volilni sistem je bil podoben kot v Jugoslaviji, saj je bila večina prebivalstva nepismena, zato se je glasovalo s kroglicami.²⁰ Manjša skupina "reakcionarnih elementov" je poskušala nasprotovati izvedbi volitev, ker so hoteli nastopiti zunaj Demokratične fronte, vendar so bili zavrženi z besedami Sirija Shapilla, ki je fronto vodil: "Dejstvo, da se v desetih mesecih po osvoboditvi nobena skupina ni uspela organizirati, pomeni, da nastajanje takšnih skupin ni v interesu ljudstva. Ljudstvo je s fronto. Če obstaja kdo, ki bi se rad organiziral zunaj fronte, mu bomo pustili poskusiti, vendar bo naletel na moč fronte in izgubil. Nič ne moremo proti temu."²¹ Razglasitev ustanovitve Ljudske republike Albanije je bila 11. januarja 1946.

Avgusta leta 1946 je bila dokončana agrarna reforma, ki je v marsikaterem delu države prekinila s fevdalno tradicijo.²² Reformo so izvedli kljub nasprotovanju dela Politbiroja, pri čemer je prednjačil predvojni komunist Sejfulla Maleshova, ki

¹⁵ DA MIP, PA 1947, fascikel 2, Izveštaj o albanskoj reakciji u Grčkoj, 21. december 1946, 466.

¹⁶ Več o varnostnem vidiku v Bogumil Hrabak: Političko-bezbednosna situacija u Albaniji 1945-1947. V: Istorija XX veka, 1990, št. 1/2, str. 77-116.

¹⁷ V zakulisju je potekal tok vprašanj vzhodnoevropskih držav, ki so želele priznati albansko vlado, vendar je Sovjetska zveza v poljskem primeru temu nasprotovala, pa tudi na albanski strani niso bili prepričani o koristnosti takih dejanj, zato so prek Jugoslavije prosili Romunijo, naj z priznanjem počaka. Gl. DA MIP, PA 1945, fascikel 1, Stojnić MIP, 19. september 1945, 4456; Stojnić MIP, 26. september 1945, 4658 in Varšava MIP, 5. oktober 1945, 4900.

¹⁸ Smilja Avramov: Savezi u politici Narodne Socijalističke Republike Albanije. V: Marksistička misao, 1985, št. 3, str. 177.

¹⁹ Sporazum o sodelovanju, ki sta ga sprejeli delegaciji Narodnoosvobodilne fronte in demokratsko-konservativna organizacija Balli Kombatar poleti 1943, vendar ga je nato zaradi jugoslovanske intervencije CK KPA nemudoma razveljavil. S tem so bile zaključene vse možnosti za sodelovanje glavnine nekomunističnih sil v narodnoosvobodilnemu gibanju. Balli Kombatar se je kasneje spopadal z enotami NOVA in je pridobival vse bolj kolaboracionistični značaj.

²⁰ Miliyon kroglic so izdelali v tovarni Borovo in so bile plačane šele v začetku leta 1947. V: DA MIP, PA 1947, fascikel 2, Ministarstvo za konstituantno MIP, 10646.

²¹ Miranda Vickers: The Albanians - Modern history. London 2001, str. 165.

²² Borba, 30. 1. 1947, str. 1, Prezidijum skupštine NRA odlikovao jugoslovenske geometre.

je opozarjal predvsem na posledice tega, da kmetje ne bodo sposobni pridelati dovolj hrane, zato naj bi bilo treba z ukinitvijo starega sistema nekoliko počakati. Podobno mnenje je imel tudi o vprašanju privatne lastnine in iniciative. "*Delavsko jedro*" partije pa se je temu uprlo in vodja te skupine Koci Xoxe je v sporu zmagal, spet z jugoslovansko pomočjo v ozadju. Sejfulla Maleshova se ni strinjal z mnenjem večine članov politbiroja, ki so menili, da je edina možnost za politični in gospodarski napredek tesno sodelovanje z Jugoslavijo. Menil je, da bi bilo treba trgovske odnose razvijati tudi z drugimi državami, predvsem je bila s tem mišljena tradicionalna albanska partnerica Italija, ki je prek posrednikov že poskušala navezati trgovske stike. Albanska ponudba blaga za izvoz je bila siromašna, kmetijstvo v slabem stanju, trgovina pa je delovala le zaradi zasebnih interesov in jo je država le stežka nadzorovala.²³ Kritični pogled jugoslovanske strani je kmalu po svojem prihodu povzel novi jugoslovanski poslanik Josip Djerdja, saj je politiko albanske vlade in fronte ocenil kot izrazito oportunistično. Med oportunisti je posebej izpostavil predsednika prezidija Omerja Nishanija in Sejfulla Maleshovo, ki sta se zavzemala za popuščanje zahtevam zahodnih zaveznikov, saj si nista mogla predstavljati, kako bi lahko albansko vodstvo preživelo brez njihovih priznanj.²⁴ Bila sta tudi za nežnejši pristop do porajajoče se meščanske opozicije, ki na decembrskih volitvah podobno kot v Jugoslaviji zaradi ovir ni nastopila proti listi Demokratične fronte. Tudi zmaga fronte na volitvah po Djerdjinem mnenju ni pomenila pravilne usmeritve albanske politike, saj je bilo med omenjenimi "*omah-ljivci*", ki so imeli velik vpliv, vse pre pogosto slišati sklice na francosko ustavo; to je namreč pisal v času, ko se je pripravljala razglasitev Ljudske republike Albanije z ustavo po jugoslovanskem oziroma sovjetskem vzoru. Albansko vodstvo naj tako ne bi pravilno ocenjevalo svoje moči in politične pomoči Jugoslavije in Sovjetske zveze. Zaradi tega se je na več mestih odreklo revolucionarnim ukrepom in je vladalo samo s tehničnimi ukrepi oziroma koncesijami. "*V vladi in aparatu vlada skrajna raztrganost, ni centralizacije, niti kontrole, v frontovskem aparatu pa vlada od vrha do dna neopisljiv liberalizem.*" Kljub temu da so na jugoslovanski strani prednje postavili vprašanje celotne smeri razvoja in organizacije in da so se na albanski strani s pripombami strinjali, so vse odklone od ponujenih vzorcev ocenjevali le kot epizode. Zaradi tega je Djerdja predvidel potrebo po radikalnem preobratu, ki bi "*privedel do boja z vsemi tistimi elementi, ki se še držijo fronte in okoli fronte, ker jim tam ni slabo in tako izzvati odpor do tedaj prikritih reakcionarnih skupin*". Obračun z opozicijo je bil po njegovih besedah neizbežen, zato bi bilo bolje, če bi vlada in fronta odredili čas, kraj in pogoje za ta boj.²⁵ V. plenum CK KPA, ki se je začel 28. februarja 1946 in na katerem so obračunali z ministrom za trgovino Maleshovo, ta je bil izključen iz Politbiroja in CK, je inženir Živorad Djurić, ki je konec junija prišel v Albanijo kot predstavnik ministrstva za gospodarstvo, ocenil kot začetek boljših odnosov z FLRJ.²⁶ Kljub temu da so o usodi Maleshove odločili že prej, Djerdja Titu poroča o tem, da je "*končno izpadel*". Med plenumom je v pogovorih s Kocijem Xoxem in Hoxho dobil čvrsta

²³ DA MIP, PA 1945, fascikel 1, Ministarstvo trgovine i industrije, 6874.

²⁴ Gl. Enver Hoxha: *Anglo-amerikanische Machenschaften in Albanien*, 8. Tirana 1982, str. 443.

²⁵ Muzej istorije Jugoslavije (dalje MIJ), Kabinet Maršala Jugoslavije (dalje KMJ), fascikel I-3-b, a. e. 17, Depeše (Josipa) Djerdje Vladimiru (Velebitu) 6. i 15. XII 1945.

²⁶ AJ, fond 50, fascikel 48, a.e. 105.

zagotovila o želji po poglobitvi gospodarskega sodelovanja z Jugoslavijo.²⁷ Sklep o spremembah v vladi je bil sprejet že v prvih dneh januarja, saj je Džerdža poročal, da so se tudi o tem dogovorili na "*družinskem sestanku*".²⁸ Maleshova se je moral umakniti na manj pomemben položaj ministra za prosveto, pri kadrovskih vprašanjih pa je prihajalo do močnih kratkih stikov med Kocijem Xoxem in Enverjem Hoxho. Hoxha je bil po Džerdjevem mnenju bolj vztrajen in je bolj argumentiral svoja stališča, medtem ko je bil Xoxe precej "*utesnjen*".²⁹

Vendar Džerdjeva "*vojna napoved*" ni ciljale le na opozicijo v KPA, temveč je imel v mislih še dve skupini, ki sta delovali v frontovskem okviru, vendar sta kazali vse večje znake želje po opozicijskem delovanju. Najpogosteje omenjeno ime je bil odvetnik Gjerg Kokoshi, ki je imel kot podpornik fronte od njene ustanovitve visoke funkcije v frontovskem aparatu. Kot član skupščine je večkrat glasoval proti frontovskim predlogom, skupaj z voditeljem druge skupine, Suadom Aslanijem. Poleg "*reakcionarnosti*" znotrajfrontovske opozicije pa je Džerdžo zbodel predvsem njihov odnos do Jugoslavije, ki je bil navzven nadvse prijateljski, a v resnici odklonilen. Menili naj bi, da opora na Jugoslavijo otežuje zunanjepolitični položaj Albanije pred Zahodom. To je izhajalo iz težkega jugoslovanskega položaja pred zavezniki, ki sta ga ustvarila tržaško vprašanje in vprašanje opozicije v Jugoslaviji. V življenjskem interesu Albanije naj bi zato bilo, da se ne bi navezala na Jugoslavijo, ker bi jugoslovanski propad pomenil tudi propad Albanije. Izrabili so tudi šibko točko frontovske politike, ki se je izogibala kosovskemu vprašanju, sami pa so izpostavljali neenakopraven položaj albanske manjšine v Makedoniji. Da pa jih ne bi obtožili protijugoslovanstva, se jih je velik del vpisal v društvo za kulturne odnose z Jugoslavijo.³⁰

Dokončni obračun z opozicijo, ki se je začel z odstranitvijo Maleshove februarja 1946, se je zavlekel vse do jeseni 1947. Maja 1947 je Maleshova izgubil še položaj prosvetnega ministra. V zvezi s tem je Hoxha poslal vsem organizacijam KPA cirkularno pismo, v katerem ga je obtožil liberalizma in oportunitizma.³¹ Nekateri vidnejši člani KPA, večinoma bivši člani CK in "*kolebljivci iz fronte*", so bili zaradi povezav z Maleshovo in izraženih protijugoslovanskih kritik z jugoslovanske strani osumljeni frakcionaštva ter dela za tuje obveščevalne službe. V poročilu o stanju v KPA so bili izpostavljeni predvsem Koco Tashko, vodja vojaške misije v Bariju, nekdanja članica CK Liri Gega in njen mož general Dali Ndreu, vodja delegacije iz Mukje Ymer Dishnica, bivši načelnik albanskega generalštaba Spiro Moisiu in predsednik prezidija dr. Omer Nishani.³² V povezavi z mnenjem o odnosih z Jugoslavijo sta bila nato septembra 1947 "*razkrinkana*" še ministra za kmetijstvo in zdravje Medar Shtylla in že prej omenjeni Koco Tashko. Član Agitpropa Nuri Huta je namreč odkril fotografijo dvojice skupaj z italijanskim

²⁷ AJ, fond 507, fascikel IX, 1/I-1-126, a. e. I-46, Džerdža za Maršala, 26. februar 1946.

²⁸ S tem je verjetno mislil na tesne sorodstvene vezi v novem politbiroju, v katerem sta bila po odločitvi o izločitvi Maleshove med enajstimi člani dva zakonska para in le dva delavca, kot poroča Titu.

²⁹ AJ, fond 507, fascikel IX, 1/I-1-126, a. e. I-35, Džerdža Titu, 10. januar 1946.

³⁰ DA MIP, PA 1945, fascikel 1, Pregled političke situacije u Albaniji, 28. oktober 1945, 6874.

³¹ AJ, fond 507, fascikel IX, 1/II-38-108, a. e. II-85, Svim organizacijama KPA na terenu i u vojsci (O stavu kojeg mora imati Partija prema Sejfulla Maleshovi), 10. maj 1947 in a. e. II-86, O poslednjim političkim zbivanjima u Albaniji (zbacivanje ministra prosvete Maleshova i hapšenje rukovodećih ličnosti), maj 1947.

³² Po razkolu z Jugoslavijo 1948 večinoma vidni člani KPA. Gl. AJ, fond 507, fascikel IX, 1/I-1-126, a. e. I-82, Kratak politički izveštaj iz Albanije, 23. junij 1946.

kraljevim namestnikom Francescom Jacomonijem.³³ S popolno odstranitvijo Maleshove iz albanske politike pa je sovpadal še spopad z ostanki političnih skupin, ki bi jih lahko poimenovali "*buržoazna opozicija*". Prvi proces se je začel že sredi junija 1946, na njem so obračunali s pristaši Suada Aslanija in Gjerga Kokoshija, ki so bili obtoženi protidržavnega delovanja s pomočjo britanske vojaške misije. Britanci so kasneje trdili, da so imeli stike le s sedemnajstimi od 37 obtoženih.³⁴ Maja 1947 pa je bilo aretiranih deset poslancev skupaj s še 80 soobtoženci. Njihov največji greh je bil poskus opozicijskega delovanja v okviru fronte, kar so v obtožnici povezali še z pomočjo tujim obveščevalnim službam.³⁵ V čistki je bilo odstranjenih več uglednih oseb, ki naj bi jih v svojo mrežo zbral predvojni direktor zasebne ameriške tehnične šole v Tirani Harry T. Fultz,³⁶ po vojni pa naj bi delovali po navodilih Balli Kombatarja,³⁷ ki so jih prejeli prek UNNRE. Na procesu, ki po mnenju atašeja za tisk Draga Košmrlja ni bil na zelo visokem tehničnem nivoju, je bilo na smrt obsojenih 16 oseb, 8 pa na dolgotrajne zaporne kazni.³⁸ Čistke v letih 1946 in 1947 pa niso bistveno vplivale na razkol v albanskem vodstvu oziroma v KPA in na jugoslovansko-albanske odnose, saj je bilo albansko vodstvo še vedno razcepljeno na pristaše večjega navezovanja oziroma povezovanja z Jugoslavijo in tiste, ki v to niso povsem verjeli, saj jih je skrbela ohranitev albanske samostojnosti, odstranile so le večino političnih funkcionarjev, ki so gojili protijugoslovanske občutke zaradi svojih prozahodnih stališč.

Incidenti, začetek albanske dolgoletne mednarodne izolacije in jugoslovanska vloga pri tem

---

V teh okoliščinah je Albanija leta 1946 prišla v spor z Veliko Britanijo, ker je ta večkrat dokazovala svojo moč pri vprašanju albanskih ozemeljskih vod, albansko vodstvo pa je bilo občutljivo zaradi strahu pred mogočim britanskim vojaškim posegom in močno britansko podporo grški kraljevi vladi. Nezaupanje je vzbujalo tudi zavezniško zanimanje za otok Saseno ob albanski obali, ki je bil pred drugo svetovno vojno v posesti Italije in je predstavljal pomembno strateško točko, albanska vojska pa ga je zasedla še pred končano pariško mirovno konferenco.³⁹

Albanska in britanska vlada sta bili v procesu pogajanj o vzpostavitvi diplomatskih stikov, ki so potekala že od jeseni 1945. Do prvih nesporazumov z zahodnimi zavezniki je prišlo že zaradi albanskega nezaupanja do organizacije UNNRA,⁴⁰ ki jo je vodil nekdanji visoki oficir albanske kraljeve žandarmerije,

³³ DA MIP, PA 1947, fascikel 1, Košmrlj (Tirana) MIP, 7. september 1947, 417087.

³⁴ Pearson, Albania as dictatorship and democracy, str. 42.

³⁵ DA MIP, PA 1947, fascikel 1, Košmrlj Beblerju, 18. maj 1947, 49048.

³⁶ V letih 1945-1946 je bil namestnik vodje ameriške misije.

³⁷ Politična in vojaška organizacija iz časa druge svetovne vojna, ki je združevala "*demokratično*" usmerjene predstavnike albanske družbe, delovala je v odkritem konfliktu z narodnoosvobodilnim gibanjem in komunisti.

³⁸ DA MIP, PA 1947, fascikel 2, Poročilo o unatrašnjepolitični situaciji, 3. oktober 1947, 419218.

³⁹ DA MIP, PA 1945, fascikel 1, Stojnić MIP, 29. avgust 1945, 3735 in AJ, fond 507, fascikel IX, 1/I-1-126, a. e. I-21, Velja Stojnić Centralnom komitetu KPJ, 6. avgust 1945.

⁴⁰ Albanska vlada je izrazila nezaupanje že ob dolgotrajnih pogajanjih o prihodu organizacije na albanska tla, saj je med drugim zavračala, da bi v Albanijo UNNRA poslala 70 svojih uslužbencev, po drugi strani pa tudi UNNRA ni želela skleniti sporazuma z nepriznано albansko vlado, temveč le z Nacionalnim komitejem osvoboditve Albanije. V: AJ, 507, fascikel IX, 1/II-38-108, II-47, Kratak pregled političke situacije (Velimir Stojnić), 12. julij 1945.

kasneje pa agent SOE Dayrell Oakley Hill. Ta je bil obtožen, da je poskušal v državi organizirati opozicijo, saj se je sestajal z nekaterimi nekomunističnimi posamezniki, predvsem odvetnikom Gjergom Kokoshijem, ki jih je poznal že izpred vojne. V svojih spominih odkrito priznava, da so njegove simpatije, tako kot pri večini nekdanjih obveščevalcev SOE, povezanih z Albanijo, bile na strani Abasa Kupija in Ganija bega Kryeziua.⁴¹ Njegovo povezavo s porajajočo se opozicijo so dokazovali z odkritjem centralnega vodstva Ballija Kombatarja v domovini, ki naj bi imel razširjeno tudi mrežo nižjih struktur in je bil reorganiziran po navodilih voditelja Mithata Frasherija iz Italije. Direktivo naj bi prenesla in neposredno pomoč naj bi tridesetčlanskemu komiteju nudila UNNRA. Komite naj bi imel centralno skladišče orožja v katoliški cerkvi v Skadru.⁴² Tik pred volitvami jeseni 1945 je jugoslovanski poslanik Josip Djerdja pisal v Beograd, da se po Tirani iz neuradnih, vendar poučenih krogov širijo govornice o britanskem priznanju albanske vlade. Ker pa je britanski predstavnik Hutchinson⁴³ naglo odpotoval tik pred volitvami, ki naj bi jih nadzoroval, je obstajal utemeljen sum o navezi te novice in njegovih povezav z "*režimskimi oportunisti*", ki so po Djerdjevih ocenah številčnejši, kot se je do tedaj menilo. Djerdja je menil, da bi s takimi potezami britanska vlada želela okrečiti napore teh posameznikov, da bi se Albanija približala Zahodu in odtrgala iz jugoslovanskega objema.⁴⁴ Težaven je bil tudi odnos z ZDA, saj so kot pogoj za ameriško priznanje zahtevali, da Albanija potrdi veljavnost vseh dogovorov, sklenjenih pred drugo svetovno vojno.⁴⁵ Na albansko vlado je iz ZDA apeliral tudi Stilijan Fan Nolli ki je menil, da Britanci in Američani na vsak način iščejo razlog za zavrnitev priznanja albanske vlade.⁴⁶ Aprila je britanski konzul iz vojaške misije v Bariju poslal obvestilo, da zaradi nesprijemljivih pogojev, ki jih je postavila albanska vlada 12. aprila 1946, v Albanijo ne bodo poslali poslanika. To je bilo najverjetneje povezano z albanskimi zahtevami po umiku določenih britanskih uslužbencev, ki so jih utemeljeno sumili organiziranja obveščevalne mreže in protijugoslovanstva.⁴⁷ Josip Djerdja je Vladimirju Velebitu konec leta 1945 poročal, da v britanski vojaški misiji sondirajo teren, da bi po priznanju albanske vlade lahko misija ostala v sklopu britanskega veleposlaništva, vendar so na to dobili negativen odgovor.⁴⁸ Vzrok za takšno vztrajnost britanske strani je Djerdja videl v dejstvu, da so v Veliki Britaniji slabo vodili svojo balkansko politiko in bi si radi svoj nekdanji vpliv na vsak način povrnili. Albansko vodstvo je zaradi tega močno omejevalo dejavnost britanske misije.⁴⁹ Jugoslo-

⁴¹ Voditelja opozicijskih odporiških gibanj. Gl. D. R. Oakley Hill: *An Englishman in Albania. The centre for albanian studies*. London 2002, str. 148-197.

⁴² DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Đerđa Velebitu, 27. december 1946, 15335.

⁴³ Lester Hutchinson je bil laburistični poslanec, ki je konec leta 1945 obiskal Albanijo, mudil pa se je tudi v Jugoslaviji. Gl. Pearson, *Albania in occupation and war*, str. 476.

⁴⁴ DA MIP, PA 1945, fascikel 1, Đerđa MIP, 24. september 1945, 6356.

⁴⁵ MIJ, KMJ, fascikel I-3-b, a. e. 17, Depeše (Josipa) Djerdje Vladimiru (Velebitu) 6. i 15. XII. 1945.

⁴⁶ DA MIP, PA 1946, Đerđa MIP, 5. april 1945, 3908.

⁴⁷ DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Bojan Gojković (Atene) Velebitu in Brileju, 8. april 1946, 4037.

⁴⁸ Jugoslovanski pogled na poslovanje misije je bil izrazito negativen: "Na čelu angleške misije stoji grobi in domišljavi general brez kakršnega koli osnovnega političnega takta, kar bi ga zagotovo privedlo v nemogoč položaj, če ne bi v očeh Albancev predstavljal močnega Albiona in se mu zato marsikaj oprostilo. Glavna težnja angleške misije proti nam je bila, da nam s sistematičnim ignoriranjem, proviciranjem itd. ruši ugled v albanskih očeh." V: DA MIP, PA 1945, fascikel 1, Strana prestavnštva u Albaniji, 8. 12. 1945, 7110.

⁴⁹ MIJ, KMJ, fascikel I-3-b, a. e. 20, Depeša (Josipa) Djerdje Maršalu Titu, 30. marec 1946.

vanska stran je ocenjevala, da je Enver Hoxha pripravljen na popuščanje in da je tudi Velika Britanija s postopkom, ko je v Bariju čakala na albanski odgovor, kljub temu da je bila misija v Bariju že ukinjena, kazala na določeno mero popustljivosti.⁵⁰ V začetku maja je bila poslana britanska nota o vzpostavitvi diplomatskih odnosov, to pa je najverjetneje motilo jugoslovansko vodstvo in njegove albanske pristaše, posebej ofenzivno naj bi bila nastrojena Nako Spiru in Koci Xoxe.⁵¹ Zaradi tega je 15. maja 1946 najverjetneje namerno prišlo do prvega incidenta v Krfskem prelivu, ki je Albanijo oddaljil od Zahoda in se je nato poleti 1946 ob obisku Enverja Hoxhe v Beogradu s podpisi množice meddržavnih sporazumov dokončno navezala na Jugoslavijo in vzhodni blok.⁵² Drugi incident je samo zapечатil začeto smer v albanski zunanji politiki, zgodil pa se je tik pred podpisom druge serije meddržavnih dogovorov med Albanijo in Jugoslavijo. Jugoslovanski odnosi z Zahodom so postajali podobno napeti, saj nekako v ta čas, avgust 1946, sodita sestrelitvi dveh ameriških letal na Gorenjskem.⁵³

Do spora je prišlo pri vprašanju mednarodne plovne poti, ki vodi skozi tesno ožino med otokom Krfom in albansko obalo. Ta ožina je široka le 3 milje, albanske vode pa so segale skoraj do sredine preliva. Tuje ladje, ki so plule skozi ta kanal, so tako vedno kršile nedotakljivost ozemeljskih voda. Kanal, ki je postal mednarodna plovna pot, ker močno skrajša pot proti celinski Grčiji in zaradi mirnega morja, so britanski minolovci očistili nemških min. Kljub nejasnemu mednarodnopravnemu položaju so nato skozenj plule tudi britanske vojne ladje, kar je 15. maja sprožilo prvi incident, ko je albanska obalna straža odprla topovski ogenj na britanski ladji Orion in Superb.⁵⁴ 22. oktobra pa sta dva britanska rušilca, Saumarez in Volage, v konvoju štirih vojaških ladij, ki so zaplule v ožino,⁵⁵ pri Sarandi naletela na minsko polje, zaradi česar sta nato potonila, v nesreči pa je umrlo 44 oseb.⁵⁶ Ladji sta bili hudo poškodovani, leta 1942 zgrajeni rušilec Saumarez so 3 leta po incidentu poslali v razrez, Volage pa je bil v začetku petdesetih let predelan v fregato.⁵⁷ Velika Britanija je od Albanije prek njenega poslaništva v Beogradu zahtevala opravičilo in odškodnino, kar pa je albanska stran zavrnila. To je imelo dolgoročne posledice za albansko zunanjo politiko, saj je Velika Britanija

⁵⁰ DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Đerđa MIP, 15. april 1946, 4895.

⁵¹ DA MIP, PA 1946, fascikel 2, Đerđa MIP, 11. november 1946, 13591.

⁵² Jurij Hadalin: Jugoslovansko-albanski gospodarski odnosi med letoma 1945 in 1992. V: Prišpevki za novejšo zgodovino, 2007, št. 2, str. 131-150.

⁵³ Poleg ostalih incidentov na južni meji je prihajalo tudi do pogostih vdorov grških letal. Pogostost takšnih incidentov je narekovala, da je bil v Albanijo, ki ni imela lastnega vojaškega letalstva, v ta namen poslan 113. letalski polk. Na jugu Albanije je patroljiral med junijem in septembrom 1947. Gl. Bojan B. Dimitrijević: Jugoslovansko ratno vazduhoplovstvo 1942 - 1992. ISI, Beograd 2006, str. 51-54.

⁵⁴ DA MIP, PA 1946, fascikel 1, Telegram II. sekretara Ljuba Osterca (Tirana) MIP, 23. maj 1946, 5954.

⁵⁵ Poslana naj bi bila z namenom, da preizkusita albansko reakcijo na britansko sklicevanje na pravico do neškodljivega prehoda.

⁵⁶ Koci Xoxe je Aleksandru Rankoviću poslal sporočilo, da so skozi preliv blizu albanske obale 22. oktobra zaplule 4 britanske vojne ladje. Ena izmed njih je približno 2 kilometra od obale naletela na mino in sledile so reševalne operacije, ki so trajale celo noč, medtem pa so preostale ladje osvetljevale albansko obalo. Nekoliko kasneje je na mino naletela še druga ladja, ki je vlekla poškodovano. Gl. AJ, fond 507, fascikel IX, 1/I-1-126, a. e I-104, Depeša Kocija Xoxa Aleksandru Rankoviću, 24. oktober 1946.

⁵⁷ Glej: http://www.battleships-cruisers.co.uk/u+v_class.htm, 11. 2. 2010 in http://www.battleships-cruisers.co.uk/s+t_class.htm, 11. 2. 2010.

kasneje vložila tožbo pred Mednarodnim sodiščem v Haagu, ki jo je tudi dobila.⁵⁸ Nekaj dni po potopu rušilcev je prišlo še do tretjega incidenta. Britanska vlada je poslala noto, v kateri je Albaniji prek Beograda sporočila, da bo 13. in 14. novembra opravila ponovno razminiranje, za kar pa so kasneje v Haagu okrivili Veliko Britanijo, ki naj ne bi imela pravice do ponovnega posega v albanske ozemeljske vode. Enver Hoxha je zaradi britanske poteze poslal na obalo šefa generalštaba, zahteval pa je previdnost in dovolil le opozorilne strele v zrak.⁵⁹ Albanci so Veliki Britaniji na noto odgovorili z "*našim predlogom albanskega odgovora*", ki je zavrnil vsakršen poseg, in se licemerno spraševali, katere mine je treba odstraniti, saj albanska vlada ne ve nič o tem.⁶⁰ Britanski poseg pa je povzročil paniko v albanskem vodstvu,⁶¹ saj so želeli razglasiti Sarando za vojno lukso, ker so menili, da ima britansko razminiranje preliva globlji pomen.⁶² Želeli so jugoslovansko mnenje, zato jim je pomočnik zunanjega ministra Vladimir Velebit svetoval, da lahko tako kot Jugoslavija razglasijo 6-miljni pas ozemeljskih voda, vendar mora biti to izvedeno po redni diplomatski poti in z odlokom skupščine, Sarando pa je treba razglasiti za vojno cono.⁶³ Nekaj tednov kasneje je Velebit hotel prekiniti postopek, vendar so ga medtem Albanci že izpeljali.⁶⁴ Dokončno so bile mine očiščene februarja 1947. Obvestilo o prihodu treh jugoslovanskih minolovcev je v Tirano poslal zunanji minister Stanoje Simić osebno, saj so se vrstile obtožbe, da Albanci vseprek streljajo na ladje, tudi na jugoslovanske.⁶⁵

Že po prvem incidentu v Krfskem kanalu je Velika Britanija odpoklicala svojo vojaško misijo in umaknila noto o pristanku k vzpostavitvi diplomatskih stikov, podobno so ravnali tudi Američani z misijo State Departmenta sedem mesecev kasneje.⁶⁶ Velika Britanija je zamrznila tudi predvojne albanske zlate rezerve.⁶⁷ Albanija se je obtožb branila z dejstvom, da sama ne premore niti min niti polagalcev min, poleg tega pa so bile mine, na katere sta naleteli britanski ladji, nemškega izvora. Spomladi 1947 je bila glavna politična tema v Albaniji britanska obtožba pred Varnostnim svetom OZN zaradi "*domnevnega polaganja min v*

⁵⁸ Glede na depešo Kocija Xoxa albanska stran verjetno ni pričakovala tako ostrega odziva, saj je Xoxe Rankoviću 27. oktobra pisal, da bodo protestirali zaradi provokacij na grški meji, razmišljajo pa še, ali bi sploh protestirali zaradi vdora ladij, predvsem pa pri kom, Varnostnemu svetu OZN, OZN ali britanski vladi. Ob tem je s skorajda otroško naivnostjo dejal, da bi morda bili tiho, sploh če "Angleži temu ne bodo pripisovali velikega pomena". AJ, fond 507, fascikel IX, 1/I-1-126, a. e I-104, Depeša Kocija Xoxa Rankoviću, 27. oktober 1946.

⁵⁹ DA MIP, PA 1946, fascikel 2, Đerđa MIP, 11. november 1946, 13591.

⁶⁰ DA MIP, PA 1946, fascikel 2, Đerđa Velebitu, 12. november 1946, 14710.

⁶¹ "Provokacije v Krfskem kanalu so anglo-ameriški imperialisti poskušali uporabiti kot izgovor za izkrcanje, toda njihov cilj je doživel neuspeh in bil razkrinkan s strani naše vlade in sovjetskih predstavnikov v Varnostnem svetu. Angleška vlada je sedaj obtožena pred mednarodnim sodiščem v Haagu in si izmišljuje nove obtožbe in akrobacije, da bi prikrla svojo razbojniško provokacijo, ki smo jo razkrili." V: AJ, 507, IX, I/IV 303 - 414, IV - 381, Odlomek iz govora Enverja Hodže na kongresu KP Albanije, 8. november 1948.

⁶² DA MIP, PA 1946, fascikel 2, Đerđa MIP, 17. november 1946, 15433.

⁶³ DA MIP, PA 1946, fascikel 2, Velebit Tirani, 3. december 1946, 14078.

⁶⁴ DA MIP, PA 1946, fascikel 2, Velebit Tirani, 23. december 1946, 15073 in Đerđa Mip, 28. december 1946, 15433.

⁶⁵ DA MIP, PA 1947, fascikel 3, Simić Tirani, 24. februar 1947, 43338.

⁶⁶ Ameriška vojaška misija je bila odpoklicana že jeseni 1945, ostala pa je misija State Departmenta. Glej: DA MIP, PA 1945, Velimir Stojnić MIP, 2. oktober 1945, 4831.

⁶⁷ Te so zavezniki našli v Nemčiji in so bile deponirane v Bank of England, bilo pa naj bi jih za slabi dve toni in pol. Gl. Enver Hoxha, n. d., str. 478-479.

Krfskem kanalu". Obtožbo je ustavil sovjetski veto,⁶⁸ vendar je močno odmevala v Albaniji, saj je s tem Velika Britanija po besedah Hysnija Kape⁶⁹ pokazala, da hoče za vsako ceno blokirati albanska prizadevanja za vstop v OZN in da je bila od začetka sovražno nastrojena proti novi Albaniji. Ta poteza naj bi bila le še eden izmed britanskih napadov, ki jih je večinoma izvajala prek "monarhofašistične" grške vojske, posredno pa s tem tudi napad na Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. Albanska vlada je pred Varnostnim svetom zato podala svojo obtožbo o kršenju ozemeljskih voda s strani grških ladij.⁷⁰ Varnostni svet je nato predlagal, da se spor prenese na novoustanovljeno Mednarodno sodišče v Haagu.

Na procesu, ki je potekal konec leta 1948, je britanska stran poskušala dokazati, da so mine v preliv položile jugoslovanske ladje, da bi preprečile nadaljnje dokazovanje britanske premoči v albanskih teritorialnih vodah, za to pa naj bi vedel tudi albanski politični vrh. O tem je pričal tudi Slovenec Karel Kovačič, ki je bil v tem času član Jugoslovanske vojne mornarice, kasneje pa je prebegnil na Zahod.⁷¹ Proces je potekal v času zelo zaostrenih odnosov med Jugoslavijo in Albanijo, vendar je jugoslovanska vlada vseeno sodelovala pri delu sodišča. Udeležena je bila kot priča, ne pa kot stranka v postopku.⁷² Tega, da bi postali obtožena stranka, so se v jugoslovanskem vodstvu očitno zelo bali, saj je pomočnik zunanjega ministra Vladimir Popović oktobra pisal Rankoviću in Titu, da Albanci pred sodiščem zahtevajo, naj se razišče morebitna jugoslovanska odgovornost. Albanski odziv na britansko obtožbo proti Jugoslaviji naj bi pokazal vso albansko neloyalnost.⁷³ Generalni sekretar jugoslovanske vlade je izdal komunike, ki je bil kot uradno jugoslovansko stališče prebran na sodišču. V njem je izpodbijal vse trditve o vpletenosti jugoslovanske vlade v dogodke, posebej pa je poudaril neverodostojnost glavne britanske priče, Karla Kovačiča,⁷⁴ ki je pričal o odhodu treh jugoslovanskih minopolagalcev iz Šibenika nekaj dni pred incidentom.⁷⁵ Albanska vlada je jugoslovansko prosila tudi, naj ji priskrbi strokovnjaka za morske mine, ki bi lahko podal izvedensko mnenje na sodišču.⁷⁶ Proces se je vlekel še vse leto 1949, problematična pa ni bila odločitev sodišča o albanski krivdi, saj je obsodba govorila le o tem, da bi albanska vlada morala vedeti, da je v njenih vodah minsko polje, in bi zato morala britansko mornarico o tem obvestiti, temveč zaradi odškodnine, ki je albanska stran ni želela izplačati. Po besedah člana tedanjega

⁶⁸ AJ, fond 507, fascikel IX, I/IV-303 - 414, a. e. IV - 378, Albansko-britanski spor pred Svetom bezbednosti, 21. oktober 1948.

⁶⁹ V tem času postane albanski poslanik v Beogradu.

⁷⁰ DA MIP, PA 1947, fascikel 2, Drago Košmrlj, Spolnjepolitička situacija Albanije, marec-april 1947, 49090.

⁷¹ Leslie Gardiner: *The eagle spreads his claws*. William Blackwood & Sons LTD, Edinburgh-London 1966, str. 170-275.

⁷² AJ, fond 507, fascikel IX, I/IV 303 - 414, a. e. IV - 382, Stojaković (Haag) Beogradu, 10. november 1948.

⁷³ AJ, fond 507, fascikel IX, I/IV 303 - 414, a. e. IV - 377, (Vladimir) Popović drugu Marku i drugu Maršalu, 14. oktober 1948.

⁷⁴ Poudaril je, da je Kovačič, ki je bil kot nekdanji oficir kraljeve mornarice med vojno interniran v Italiji, iz taborišča pobegnil na sumljiv način, njegova žena pa je bila obsojena na smrt kot agentka gestapa. Kovačič je dezertiral iz jugoslovanske mornarice in nezakonito pobegnil čez mejo, pri tem pa naj bi mu pomagala britanska obveščevalna služba, da bi z njegovo pomočjo lahko krivično obdolžili jugoslovansko vlado. Gl. AJ, fond 507, fascikel IX, I/IV 303 - 414, a. e. IV - 378, Albansko-britanski spor pred Svetom bezbednosti, 21. oktober 1948.

⁷⁵ MIJ, KMJ, fascikel I- 3- b, a. e. 49, Izjava Karela Kovačiča, nedatirano.

⁷⁶ DA MIP, PA 1947, fascikel 6, MIP Načelniku GŠ JA, 6. december 1947, 424820.

albanskega politbiroja Bedrija Spahie so bile mine nastavljene na Titov ukaz in s privoljenjem Hoxhe, v britanskemu časopisu *Independent* iz leta 1942 pa je zapisal: "*Razsodba Mednarodnega sodišča je obsodila Albanijo. Pozdravljam to razsodbo in sem pripravljen, če bo to potrebno, o tem tudi pričati.*"⁷⁷ S tem incidentom in nadaljnjo nepopustljivo politiko si je Albanija dokončno zaprla vrata v zunanjepolitičnih odnosih z Zahodom, ki jih do leta 1990 tako rekoč ni imela.

Jugoslovanska vloga v teh dogodkih je nedvoumna, saj je poveljstvo Jugoslovanske vojne mornarice v poročilu Vladimirju Popoviću sporočilo, da imajo Britanci pravilne informacije. Polaganje min je bilo izvršeno med 15. in 20. oktobrom 1946, pri njem pa je bil navzoč kapetan albanske mornarice Abdul Mati, ki so mu bile izročene pomorske karte z lokacijami minskih polj, vendar so bile te ročno izpolnjene in brez uradnih pečatov. Glede na zmedeno britansko argumentacijo, ki je bila posledica raznolikosti jugoslovanskega ladjevja in njegovih pogostih preimenovalj, je viceadmiral Josip Cerni predlagal, naj se sklicujejo na dejstvo, da imajo Britanci napačne in zato zavajajoče podatke. Dnevnik in dokumentacija ladij, ki so bile vpletene v operacijo, so bili ustrezno izpolnjeni oziroma popravljeni, podatki o aktivnosti ladij pa že v času polaganja dostavljeni zavezniškemu odboru za čiščenje min v Sredozemlju. Britanska stran tudi ni mogla razpolagati s podatki o razpoložljivi količini trofejnih nemških min, ki so bile uporabljene. Zanimivo pri vsej stvari pa je, da Albanija kljub neusmiljeni propagandni vojni proti Jugoslaviji po resoluciji Informbiroja, v času, ko na sodišču ni imela več kaj izgubiti, tega ni izpostavila.⁷⁸ Ivo Banac meni, da so bile te akcije del samostojne jugoslovanske politike, katere cilj je bil povečanje vpliva na Balkanu, vendar pa so v Moskvi incidente spremljali z veliko nejevoljo, saj jim je bilo jasno, da bo na Zahodu obveljalo, da stoji za njimi neposredno Moskva. Incidenti naj bi predstavljali enega pomembnejših vzrokov za zaostritev odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo 1948.⁷⁹

Jurij Hadalin

CORFU CHANNEL INCIDENT - THE FINAL BREAK-UP BETWEEN THE ALBANIAN
REGIME AND THE WESTERN SUPERPOWERS YUGOSLAV EXPLOITS IN THE BEGINNING
OF THE COLD WAR

S u m m a r y

Soon after the end of World War II the relations between the East and the West became increasingly tense, and already about a year after the end of armed conflicts in Europe we can start talking about the development of the Cold War. If at the later stages of the mounting tension and bipolar world order Yugoslavia may have gained a lot, in the political and economic sense, with its skilful foreign policy, especially with the principle of non-intervention and non-adherence to any of the blocs (later non-alignment), it was a very active participant of the initial skirmishes of the Cold War. Namely, before the Cominform dispute it actively supported the Greek resistance, often also without explicit Soviet backing, and it was also capable of demonstrating its power in various incidents that the Western superpowers periodically got involved in. In August 1946 it shot down two American planes in the Gorenjska region, since American planes usually took a shortcut and flew through Yugoslav

⁷⁷ Paulin B. Kola: *The search for greater Albania*. London 2003, str. 75.

⁷⁸ MIJ, KMJ, fascikel I-3- b, a.e. 49, Izjava komande Jugoslovanske ratne mornarice u vezi sa albansko-britanskim sporom u Krfskom kanalu povodom polaganja mina, 26. september 1948.

⁷⁹ Ivo Banac: *Sa Staljinom protiv Tita*. Zagreb 1990, str. 41-42.

airspace. Such moves most probably served to demonstrate the power during what were very tense moments for Yugoslavia, as the fate of the Italian-Yugoslav border was still not clear, and it also saw the situation in its southern neighbour Greece as a threat: there the Western countries had significant influence on the developments leading up to the rekindling of civil war in March 1946. In this context the expansion of the Yugoslav influence in Albania was extremely important, since in the end of 1946 Yugoslavia controlled almost all of the aspects of the Albanian policy. In the Albanian political life - within the Communist Party of Albania as well as outside it - strong aspirations for establishing good relations with the West still existed. However, the pro-Yugoslav and the more militant Albanian leaders did not support this, and they were also very concerned about what was for them a very unfavourable situation in Greece. This led to a serious international incident in May 1946, when the Albanian artillery fired on the British warships in the Corfu Channel, a narrow sea lane between Greece and Albania. The British mine hunters cleared this waterway of mines, and before the war it was deemed as an international navigational route. In Albania, the deployment of warships only a mile or two off the coast of Albania was seen as a threat and provocation. Due to their bombardment of the ships the British government suspended the negotiations on the recognition of the Albanian government, which pushed Albania into the Yugoslav arms and in the summer of 1946 a series of reciprocal agreements between these states was signed. The next incident that completely ruined any possibilities for the orientation of the Albanian regime towards the West and finally steered it towards Yugoslavia took place in October of the same year. Two British destroyers, a part of a naval convoy, were sunk in the Corfu Channel as they ran into mines. This incident claimed 44 human lives. In November 1946 Albania signed an agreement on the friendship and mutual assistance with Yugoslavia. The incidents caused a legal dispute between Albania and Great Britain. The Albanian side was found guilty and liable for the damages. The Albanian leadership did not consent to that, therefore Great Britain froze the Albanian gold reserves and the relations between these two countries were not restored until the very end of the communist regime. The preserved documents from the archives of Josip Broz Tito show that a few days before the incident the mines were laid by Yugoslav ships under the agreement of the Albanian leadership. With this incident Yugoslavia's influence in Albania was even strengthened. The Soviet leadership most probably knew nothing about these plans. However, since Yugoslavia was deemed as the most loyal satellite of Moscow at that time, in the West it was believed that Stalin was behind this. However, it was likely that this independent Yugoslav move was one of the reasons for the increasing tensions between the Soviet Union and Yugoslavia in 1948.